

Тетяна Коробейнікова

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ НАВЧАЛЬНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ

Стаття присвячена підготовці майбутніх учителів англійської мови в перший рік навчання в ВНЗ. В публікації представлені методичні рекомендації щодо формування англійської компетентності в діалогічному мовленні з використанням авторської комп'ютерної навчальної програми на аудиторних заняттях та в самостійній роботі студентів з практичного курсу іноземної мови.

Ключові слова: англійська мова, діалогічне мовлення, майбутній учитель, самостійна робота, навчальна комп'ютерна програма.

В умовах соціально-економічного, культурного та політичного розвитку України існує нагальна потреба суспільства в оволодінні іноземною мовою (ІМ) як засобом міжнаціонального спілкування, що потребує підготовки у ВНЗ висококваліфікованих учителів, зокрема англійської (АМ). У контексті сучасних реалій актуальності набуває оновлення технологій аудиторної та самостійної позааудиторної роботи студентів. Вирішення порушених проблем можливе за умов залучення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) освітнього призначення, зокрема навчальної комп'ютерної програми (НКП), спрямованої на формування у майбутніх учителів англійської компетентності в діалогічному мовленні (КДМ).

Упровадження комп'ютерних технологій до навчального процесу досліджувалось багатьма науковцями, зокрема НКП для навчання іншомовного діалогічного мовлення (ДМ) студентів ВНЗ розробили І. В. Чірва (2008), Я. В. Окопна (2012), О. М. Метьюлкіна (2012). Однак здійснені методичні дослідження не вичерпують усіх питань, пов'язаних із навчанням майбутніх учителів англійської мови з використанням НКП на початковому ступені навчання у ВНЗ. Керуючись вимогами оновлених навчальних програм з АМ для майбутніх учителів, ми розробили [1] та експериментально перевірили ефективність [2] НКП «Switch on Your English».

Метою нашої статті є розгляд методичних рекомендацій щодо формування англійської КДМ з використанням НКП «Switch on Your English» на аудиторних заняттях та в самостійній позааудиторній роботі майбутніх учителів ІМ в перший рік навчання в ВНЗ.

Результати експериментального навчання [2, с. 48] дають можливість сформулювати методичні рекомендації щодо формування англомовної КДМ майбутніх учителів з використанням розробленої НКП на початковому ступені навчання в ВНЗ наступним чином.

Мета навчання ДМ майбутніх учителів АМ зумовлює зміст навчання, який відображено у розроблених нами навчальних матеріалах, зокрема в НКП «Switch on Your English» за двома аспектами: предметним та процесуальним.

Предметний аспект змісту навчання ДМ складають ситуації спілкування, об'єднані у сфери спілкування, теми, комунікативні наміри, мовленнєвий матеріал ДМ (автентичні аудіо- та відеодіалоги-зразки). Процесуальний аспект – навички та вміння англомовного ДМ, уміння англомовного аудіювання та загально навчальні навички та вміння, зокрема роботи з електронними засобами навчання ІМ.

Обидва аспекти змісту навчання реалізуються в тісному взаємозв'язку, тобто розгортання конкретної ситуації спілкування відбувається у межах певних тем із використанням мовних та мовленнєвих засобів у соціокультурному контексті. Визначаючи зміст навчання ДМ, ураховується соціокультурний контекст, а саме, використовуються стандартні автентичні зразки мовлення, зокрема діалоги-зразки.

Усі компоненти змісту навчання ДМ враховують особистісний аспект, що має на меті всебічний розвиток особистості та професійних здібностей майбутніх учителів ІМ, властивостей та якостей студента, його досвіду [3]. Професійна мета навчання ДМ майбутніх учителів визначає завдання розвитку творчих та інших важливих для майбутніх учителів здібностей: спостережливості, пам'яті, уваги, уяви, культури тощо. Побудова процесу навчання ДМ АМ проходить не з позиції системи мови, а можливостей розвитку особистості студента, його внутрішнього стану й індивідуальних особливостей до здійснення учіння, тобто вимагає визнання пріоритетів індивідуальності, самооцінки студента як активного носія суб'єктного досвіду.

Проводячи заняття, в основу яких покладено особистісно-діяльнісний розвиток студентів, викладач має усвідомлювати, що навчальна діяльність спрямована не на підготовку майбутніх учителів із запланованими заздалегідь якостями фахівця, а на формування вмінь говоріння студентів, під час якого відбувається розвиток їхніх особистісних якостей та професійних здібностей. Тобто, навчання ДМ АМ має узгоджуватись із потребами й інтересами студентів, а також спрямовуватись на розвиток особистості та психологічної комфортності студентів. Навчання організовується передусім у діяльності [3], що передбачає перехід від діяльності у навчальній ситуації до діяльності у життєвій ситуації спілкування. Для навчання ДМ це означає, що тренування та практика спілкування в штучно створених навчальних комунікативних ситуаціях

має виконувати роль підґрунтя для реальної міжкультурної комунікації.

Організація навчання ДМ у контексті вищерозглянутої парадигми має керуватись принципом *індивідуалізації*, який вимагає опору на індивідуальні відмінності студентів щодо оволодіння ІМ, тобто когнітивні та навчальні стилі (здібності, якості, когнітивні процеси).

В процесі формування англomовної КДМ одним із головних є принцип взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, який реалізується шляхом формування вмінь ДМ при паралельному розвитку вмінь англomовного аудіювання на рівні фрази та понадфразової єдності: ДЄ, мінідіалогу, діалогу [5, с. 106].

Принцип економії реалізується раціональним розподілом навчального часу, зокрема розподілом вправ для навчання ДМ на ті, які виконуються студентами на аудиторному занятті та вправи для самостійної позааудиторної роботи. При чому питома вага останніх є більшою, і вони спрямовані на тренування в спілкуванні, а на аудиторному занятті виносяться ті, які передбачають практику в спілкуванні, а також ті, що потребують безпосереднього контролю з боку викладача ІМ. Організація навчання передбачає зв'язок аудиторних занять з позааудиторною роботою студентів у співвідношенні один до одного (1:1). На формування КДМ виділяється 112 навчальних годин на рік, що включає 56 навчальних годин аудиторної та 56 навчальних годин самостійної позааудиторної роботи студентів.

Формування англomовної КДМ майбутніх учителів у перший рік вивчення АМ у ВНЗ проходить у межах таких виучуваних тем: «Особистісна ідентифікація», «Сім'я», «Домівка», «Їжа», «Погода та пори року», «Студентське життя», «Сфера послуг» [1, с. 139].

На кожену тему виділяється по 8 навчальних годин на аудиторну та позааудиторну роботу для оволодіння студентами чотирма стандартними діалогами. Кожен діалог є виокремленим, відносно незалежним, заняттям або кількістю занять, які забезпечують студента необхідною і достатньою кількістю навчальних і контрольних матеріалів для досягнення практичної мети навчання. На опрацювання кожного діалогу відводиться 2 навчальні години аудиторної та стільки ж годин на позааудиторну самостійну роботу.

Навчання кожного діалогу організовується на основі автентичного аудіо- чи відеодіалогу-зразка. Основною вимогою для відбору таких діалогів виступає їхня відповідність цілям і завданням робочих програм курсу АМ. Відбір діалогів-зразків проводиться з урахуванням критеріїв відбору щодо їхніх якісних та кількісних характеристик, за якими визначається їхня придатність / непридатність для використання в навчальному процесі. Для НКП нами було дібрано 28 діалогів-зразків, із них – 14 аудіо- та 14 відеодіалогів. Керуючись вимогою автентичності, полем для добору ми визначили художні фільми АМ, а також відео- та аудіоматеріали навчальних курсів Oxford, Cambridge, Heinemann, Longman, Express Publishing та матеріали веб-сайтів.

Формування КДМ на основі дібраних діалогів-зразків організуються згідно з чотирма етапами навчання ДМ, що забезпечують реалізацію обраної стратегічної лінії «зверху»: прослуховування / перегляд діалогу-зразка > опрацювання зразка > відтворення зразка > власний діалог, які, в свою чергу, передбачають:

1. Зняття труднощів перед аудіюванням / переглядом;
2. Перше аудіювання діалогу-зразка без опор;
3. Контроль розуміння прослуханого / переглянутого діалогу-зразка;
4. Аудіювання діалогу-зразка із опорою на його текст;
5. Опрацювання структурних одиниць діалогу-зразка (реплік, ДЄ, мінідіалогів);
6. Відтворення (репродукування) діалогу-зразка та його варіювання;
7. Створення студентами власних діалогів.

Відповідно до того, в якому вигляді, в аудіо- чи відеозаписі, подається діалог-зразок, вправи щодо його опрацювання організовано у відповідний комплекс [4; 5]. Таким чином, ми пропонуємо комплекс завдань на основі аудіо-зразка та комплекс вправ на основі відео-зразка. Навчальний матеріал кожного комплексу вправ розподілено так, щоб майбутні вчителі поступово оволодівали вміннями вести такий діалог, що має стати результатом сформованості вмінь англомовного спілкування в діалогічній формі.

Особливість комплексу вправ для навчання ДМ на основі аудіо-зразка полягає в тому, що на етапах опрацювання структурних одиниць діалогу-зразка та контролю розуміння його змісту використовуються навчальні тестові завдання із аудіоключами. Студент виконує тестове завдання та прослуховує відповідний йому аудіозапис на рівні репліки, діалогічної єдності, мінідіалогу та цілого діалогу. Аудіювання до виконання тесту має на меті актуалізацію нового тематичного граматичного та лексичного матеріалу. Такі вправи передбачають паралельний розвиток умінь аудіювання та вмінь ДМ, а також формування у студента вмінь самоконтролю та самокорекції своїх навчальних досягнень. Такі вправи є повністю керованими, за умови їх виконання із залученням комп'ютера, оскільки автоматично перевіряються цим електронним засобом навчання. Репродукування і варіювання діалогу-зразка відбувається із штучно створеними опорами-схемами діалогу-зразка, які представлені в двох варіантах: 1) структурно-мовленнєва схема; 2) функціональна схема діалогу.

Характерним для комплексу вправ на основі відео-зразка є те, що на всіх етапах навчання, крім перевірки розуміння змісту переглянутого та створення студентами власного діалогу, опрацювання діалогу-зразка проходить із залученням відеопрोगравача. А саме, перегляд відео з та без титрів, із звуком та без нього, з паузами, зі слайдами, які презентують інструкції щодо реплік студента.

Репродукування та варіювання відео-діалогу реалізується вправами у формі рольових ігор на озвучування відео без звуку та створення подібного

діалогу у модифікованій ситуації. З такими вправами студент працює самостійно – в ролі його співрозмовника виступає актор з екрану монітора. Для того, щоб відбувся діалог між актором і студентом, відео-зразок розділено на репліки кожного з його учасників, що дає змогу представити для певної ролі окремий відеофрагмент, який складається із слайдів з інструкціями для студента та відеореплік його співрозмовника. Тобто, обравши роль на слайді, студент отримує інструкцію щодо своєї репліки, а відповідь-реакцію отримує від віртуального співрозмовника.

Комплекс вправ на основі відео-зразка включає два види таких відеофрагментів: 1) на відтворення діалогу-зразка (інструкції описують репліки відео-зразка); 2) на варіювання діалогу-зразка (інструкції нові, змінені за змістом). Тобто, за структурою діалог залишається без змін, а студент згідно з інструкціями має змогу створити новий діалог у його змістовому плані.

Реалізація заключного етапу навчання кожного комплексу передбачає створення та продукування студентами власного стандартного діалогу подібного презентованому діалогу-зразку згідно з новою комунікативною ситуацією.

Слід зазначити, що вищезгадані принципи навчання та комплекси вправ були покладені в основу методики формування англомовної КДМ майбутніх учителів з використанням ІКТ, а також у розроблену нами НКП «Switch on Your English» як електронного засобу навчання ДМ АМ.

Рекомендуємо організувати навчання з використанням НКП «Switch on Your English» згідно з такою схемою: опрацювання кожного діалогу-зразка передбачає організацію вправ в окремий цикл, який включає 3 аудиторні та 2 позааудиторні заняття. Кожна тема включає чотири цикли занять:

Цикл 1 – навчання ДМ з використанням комплексу НТЗ на основі аудіодіалогу-зразка. Підрозділ *Lesson 1* НКП;

Цикл 2 – навчання ДМ з використанням комплексу мультимедійних вправ на основі відеодіалогу-зразка. Підрозділ *Video 1*;

Цикл 3 – навчання ДМ з використанням НТЗ на основі аудіодіалогу-зразка. Підрозділ *Lesson 2* НКП;

Цикл 4 – навчання ДМ з використанням комплексу мультимедійних вправ на основі відеодіалогу-зразка. Підрозділ *Video 2* НКП.

Тобто, формування англомовної КДМ у межах кожної теми організовується в чотири цикли занять, порядок розташування яких є таким: виконання комплексу на основі аудіодіалогу-зразка передує виконанню комплексу вправ на основі відеодіалогу.

Таким чином, запропоновані методичні рекомендації уможливають організацію процесу формування у майбутніх учителів англомовної КДМ із використанням ІКТ, зокрема із використанням НКП «Switch on Your English» як електронного засобу навчання.

Дотримання запропонованих нами методичних рекомендацій

стосовно формування англомовної КДМ майбутніх учителів забезпечить ефективну організацію навчання ДМ АМ на початковому ступені навчання в мовному ВНЗ. Застосування розробленої нами НКП «Switch on Your English» в аудиторній та самостійній позааудиторній роботі студентів підвищує рівень володіння майбутніми вчителями англомовною КДМ за умови виконання всіх розроблених вправ НКП в повному обсязі [2]. При використанні НКП у процесі формування умінь ДМ показники якості підвищуються за умови, що виконання комплексу на основі аудіодіалогів передуватиме виконанню комплексу мультимедійних вправ на основі відеодіалогів. Використання НКП вплинуло на скорочення кількості помилок у мовленні майбутніх учителів. Адаптивність НКП сприяє індивідуалізації процесу розвитку умінь ДМ за рахунок нелінійної структури програми (необмежений час і кількість виконання вправ, вільний доступ до довідкових матеріалів та можливість досягти безпомилкового виконання вправ – ключі) та можливості використання НКП студентами в позааудиторній самостійній роботі.

Перспектива подальших розвідок полягає в розширенні змісту НКП для студентів старших курсів та в укладанні методичних рекомендацій щодо її використання за таких умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Електронні засоби навчання іноземних мов студентів: досвід розробки й апробації : колективна монографія / [Бігич О. Б., Волошинова М. М., Мацнева О. А. та інш.]; заг. і наук. ред. Бігич О. Б. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. – С. 138–145.
2. Коробейнікова Т. І. Експериментальна перевірка ефективності формування у майбутніх учителів англомовної компетенції в діалогічному мовленні / Т. І. Коробейнікова // Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного ун-ту ім. Павла Тичини. – Умань, 2012. – Вип. 6. – Ч. 1. – С. 44–49.
3. Коробейнікова Т. І. Психолого-педагогічні засади підготовки майбутнього вчителя іноземних мов / Т. І. Коробейнікова // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного ун-ту. – 2010. – Вип. 21. – С. 189–197.
4. Коробейнікова Т. І. Мультимедійні вправи для навчання діалогічного мовлення на заняттях з англійської мови / Т. І. Коробейнікова // Педагогічний процес: теорія і практика – К. : 2012. – Вип. 3.– С. 122–134.
5. Коробейнікова Т. І. Навчальна комп'ютерна програма «Switch on Your English» як інтерактивний засіб формування компетенції в діалогічному мовленні / Т. І. Коробейнікова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного ун-ту ім. Павла Тичини. – Умань, 2012. – Вип. 42. – Ч. 2. – С. 103–108.